

Sebastià Buget, un mataroní que havia fet fortuna a Cuba, en el seu testament va manar als seus hereus que construïssin unes imatges dels dotze apòstols i que les donessin a l'església de Santa Maria, per tal de ser col·locades en les columnes de la nau.

La petita història d'aquestes imatges és explicada tot seguit per Xavier Alarcon i Campdepadrós, membre de l'Equip del Museu Arxiu.

LES IMATGES DELS APÒSTOLS DE LA BASÍLICA DE SANTA MARIA DE MATARÓ. RECERCA DOCUMENTAL

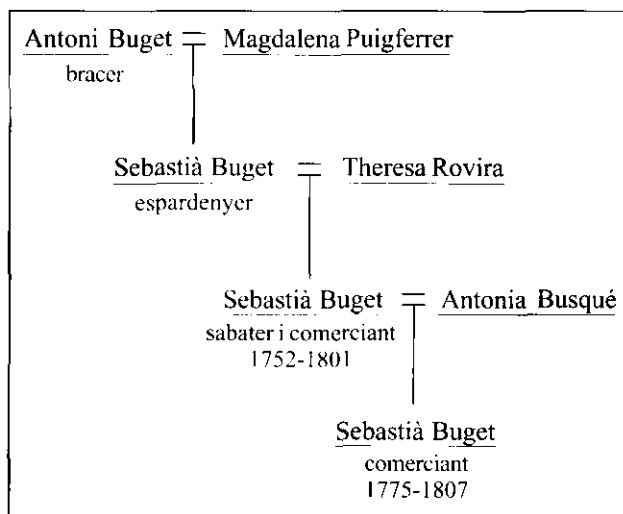
El 8 de juny de 1801 va morir a la ciutat de l'Havana, a Cuba, Sebastià Buget i Rovira. Havia nascut a Mataró l'any 1752, fill de Sebastià Buget Puigferrer i Teresa Rovira, tots dos membres d'una nissaga de sabaters i espadenyers, arribant ell mateix a ser mestre sabater. Travessà l'Atlàntic, com molts altres mataronins que marxaren a Cuba, i s'establí a la ciutat de l'Havana com a comerciant, on el sorprengué la mort. Aquest relat no tindria més rellevància si no fos perquè, en el testament que deixà en poder de Cayetano Pontón, notari de l'Havana, el 29 d'abril de 1801, «entre otras de sus disposiciones mandó que se construyeran doce apostoles de madera, y que pintados se colocasen en las columnas de la citada parroquial iglesia de esta Ciudad [de Mataró]».¹

El mateix any 1801, a l'altra banda de l'oceà, l'església de Santa Maria de Mataró estava enllestint les obres del presbiteri. L'altar major, encarregat l'any 1761 a Carles Moretó, es daurava i jaspiava. L'any 1793 es col·locava el grup escultòric de la Mare de Déu i les Santes, obra de l'escultor Salvador Gurri, Pere Pau Muntanya pintava a Barcelona la tercera de les quatre grans teles al·lusives a la vida i martiri de les Santes, i l'italià Josep Lucini decorava el sostre «del quart de taronja» de l'absis o presbiteri. Tot això està anotat amb cura en el llibre de Caixa de l'Administració de les Santes, i es feia sota l'atenta

vigilància i supervisió de la Junta d'Obra de Santa Maria, presidida pel rector Francesch de Verneda.² Hem d'entendre que Sebastià Buget i Rovira, amb la deixa testamentària per fer les imatges dels apòstols, volia contribuir en les obres de decoració de l'església de Santa Maria.

En la reunió que es féu el 29 d'abril de 1802, es presentà davant la Junta d'Obra Sebastià Buget i Busqué, fill de Sebastià Buget i Rovira, el nostre home de l'Havana. Havia nascut a Mataró l'any 1775, i era el gran dels tres fills del matrimoni de Sebastià i d'Antònia Busqué. El seu pare, en el testament el nomena «albacea y tenedor de bienes»,³ juntament amb Pere Martí Arquer, i complia, per tant, la voluntat del seu difunt pare, tal i com quedà anotat en el Llibre de Resolucions de l'Obra:

«Comparegué lo Sr Sebastià Buget, hereu de Sebastià Buget y havent presentat lo testament que feu son pare antes de morir en las Américas, se llegí la clausula en que disposa se facian dotze imatges de fusta representant los dotze apostols per collocarlos a quiscuna pilastra de la nau de la iglesia parroquial de Mataró, y después de varios debates tant sobre la grandaria de la figura, com sobre los artifices que havian de obrarlas se assolà que se farian dos modelos, y que exint estos conformes y aprobats per gent pràctica en lo art de escultura, se passaria avant tota la obra».⁴

Genealogia de Sebastià Buget i Rovira.

Museu Arxiu de Santa Maria. Llibres sacramentals.

Després d'aquesta primera entesa entre la Junta d'Obra i Sebastià Buget i Busqué, aquest inicià els tràmits per a la construcció de les imatges i parlà amb Rafael Serra i Estrada, escultor, nascut a Barcelona, i habitant de Mataró.

Aquesta elecció no va ser pas casual. Primerament, perquè Rafael Serra era fill de Diego Serra, escultor de Berga, assignat l'any 1779 com a ajudant de Salvador Gurri en les obres de remodelació del retaule major.⁵ Va establir-se a Mataró procedent de Barcelona, i treballà fins a l'any 1790; quedà anotat el seu nom en el llibre de Caixa de l'Administració de les Santes. I també perquè Rafael Serra estava casat amb Teresa Sala, tia de Cecília Arqué i Sala, la futura esposa de Sebastià Buget. Es coneixien i aviat serien família. No és estrany, doncs, que fos Rafael Serra el primer escollit per esculpir les imatges dels apòstols, perquè no era pas un desconegut, ni per a Santa Maria, ni per a la família Buget. Així doncs, un cop tingué fets els models, comparegué amb Sebastià Buget i Busqué davant la Junta d'Obra en la reunió del 9 d'octubre de 1802:

«Comparegué en la Junta lo Sr Sebastià Buget junt ab Rafel Serra escultor, y haventse lo modelo de un dels apostols, examinat per los SSrs Obrers, se enquantraren alguns defectes y entrant despues a disputar sobre la alsada que corresponia a la figura per rahó del puesto ahont avia de collocarse, se acordà que lo dit Rafel Serra junt ab lo Sr Francesch Planas [fuster de l'Obra] que se trobava present, tractassen del assumpto y consultassen ab un altre escultor qual era la alsada corresponent a la figura dels apostols que havian de ferse y collocarse a las pilastras de la iglesia».⁶

El model presentat per Rafael Serra no agradà la Junta d'Obra i fou descartat. Per això, els obrers feren cridar Francesc Bover, escultor, nascut a Santa Maria de Corbera l'any 1769. Des del 1797 era tinent-director de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Barcelona, coneguda com la Llotja,⁷ i de la mateixa manera que passà amb Salvador Gurri o Pere Pau Muntanya, el prestigi que els atorgava pertànyer a dita acadèmia va ser suficient aval per a la Junta d'Obra de Santa Maria, i comunicaren a Sebastià Buget la seva decisió:

25-X-1802

«Fou cridat lo Sr Francesch Bover escultor de Barcelona, y en atencio de haver resolt lo Sr Sebastià Buget de entregar als SSrs Obrers la quantitat de mil nou centas y trenta lliuras per cumplir la manda que son difunt pare dexà en son testament per la construccio de dotze apostols que se han de collocar en las pilastras de la present iglesia parroquial; se ajustà la dita obra dels dotze apostols ab dit Sr Francesch Bover escultor a doscentas cinquanta lliuras quiscuna figura junt ab la peña o cartela corresponent, venint a càrrech de dit Bover lo encarnarla, pintarla, y dorar la cartela, es a dir llesta y posada a puesto la figura, y la Obra costejarà los ports. De tot lo que se ha acordat se formaria contracta, entregant mil lliuras lo die de la firma, suposada la entrega sobredita de Buget».⁸

Les dues parts es posaren d'acord a l'hora de formular l'encàrrec de les imatges a Francesc Bover, però sorgiren malentesos sobre la forma del pagament i la gestió dels diners. Sebastià Buget demanava que la Junta d'Obra s'impliqués en els costos de la construcció de les imatges, però aquesta al·legava que era incapaç d'assumir la petició per falta de recursos. Oferiren a Sebastià Buget la possibilitat d'invertir la partida de diners fins arribar a la quantitat necessària per a la construcció de les imatges o, com diuen textualment, «la posarian a negoci», però aparentment no l'acceptà. Aquest fet retardà l'inici de l'encàrrec i generà discussions entre la Junta d'Obra i Sebastià Buget i Busqué, anotades en el Llibre de Resolucions:

27-XII-1803

«Se ha suscitad novament la espècie de la construcció de las imatges dels dotze apòstols que lo quondam Sebastià Buget dexà en testament, y sent la obligació del hereu la dita construcció, se ha comissionat al Dr Joan Simon perquè manifestàs a dit hereu la sua obligació y que la Obra per ara no podia entrar en ajudarlo en res per assegurar-se de la bondat de las figuras, per haverhi assumptos mes urgents que dita construcció.»

16-I-1804

«També han fet present los SSrs Francisco Lloberas y Miquel Vilardebó que se havian conferit ab lo Sr Sebastià Buget en Barcelona y que tractant sobre la construcció de las dotze imatges dels apòstols, dit Buget havia ofert entregar las dos mil lliuras que tenia destinadas per dit fi, a fi que se donàs principi a la obra, y que dits SSrs ly havian respost que entregant ell la partida, la posarian a negoci fins que haguessen guañat mil y cinch centas lliuras, y que a las horas existint la partida de tres mil y cinch centas se donaria mà a la obra, lo que han aprobat los demés SSrs obrers.»

5-II-1804

«Se llegí una carta del Sr Sebastià Buget habitant en Barcelona ab la que demana se obligui a la Obra y los Magnífics Obrers també en son particular per la construcció de las dotze imatges dels apòstols que dexà en testament son difunt pare Sebastià Buget, sens voler atendre a la proposició que se ly havia feta de entregar las dos mil lliuras que té destinadas per posarlas a negoci fins a fer la quantitat de tres mil y cinch centas lliuras que costarian ditas imatges, y atès lo demés contingut de la carta, se ha resolt escriure a dit Sr que quant vinga en Mataró se tractarà ab ell del assumpto.»

22-V-1804

«Ha comparegut lo Sr Sebastià Buget a qui se havia passat recado de antemano, y havent tractat sobre la construcció de las imatges dels dotze apòstols que déu fer en compliment de la manda feta per son difunt pare Sebastià Buget, ha dit Sebastià Buget que estava prompte en cumplir la voluntat de son pare, però antes de posarho en execució, per certs motius volia que los SSrs Obrers ly donassen paraula de que, una vegada collocadas las imatges a sos puestos, no poguessen traurerlas per jamay. A lo que los Magnífics Obrers han respost que la voluntat dels seus successors en dit empleo de Obrers no dependia de ells, y que axò sols podian prometreho mentras ells ho serian. Ha adherit lo Sr Sebastià Buget a exa proposició reservantse la facultat de fer una protesta en lo dia de la entrega que en lo cas que los Obrers veniders volguessen traurer las ditas imatges de son puesto, o de la iglésia, haguessen estas de tornar en son poder per disposarne a son gust, y baix exa consicio ha promés desde luego fer fer un modelo y presentarlo a dits SSrs Obrers.»⁹

Aquests models van ser fets i presentats davant la Junta d'Obra per ser examinats. Va fer d'intermediari el pare Miquel Busqué, escolapi,

oncle matern de Sebastià Buget, que fou provincial de l'Escola Pia i rector de Santa Anna del 1804 al 1807.¹⁰

21-VII-1804

«Se ha llegit una carta del Sr Sebastià Buget ab que avisà haver remés al Rt P Busqué, son oncle, dos modelos dels apòstols y que se ly responga per escrit lo que resolgian sobre lo particular, en vista de lo qual se ha resolt fer portar en lo archiu de la Obra los dits modelos per ferlos examinar per subjectes hàbils en la escultura.»

8-VIII-1804

«Se ha tractat dels modelos de barro presentats per lo Sr Sebastià Buget representant Sant Pere y Sant Joan evangelista, y en atenció de haver de passar en Barcelona lo Sr Francisco Lloberas, se ha resolt per major acert fer comisio a dit Sr per que los fasse portar a la Acadèmia de escultura de dita ciutat, a fi que los facultatius examnian si estan dits modelos ab las reglas del art, a qual fi se hy ha donat una carta en nom de la Junta dirigida al Sr Thomàs Solanes pintor y altre dels directors de dita Academia».¹¹

Després d'aquesta última resolució, semblava que els tràmits de l'encàrrec de les imatges ja s'haurien enllestits, i només caldria esperar. Però la mort sobtada de Sebastià Buget i Busqué, el 3 de desembre de 1807, ho estroncà tot.

En el testament que deixà en poder de Desideri Torras i Golorons, notari de Mataró, fet només un mes abans i, com diu ell mateix, «detingut en lo llit de una malaltia corporal»,¹² Sebastià Buget disposà el necessari per al seu enterrament, nomenà hereus i marmessors i repartí els seus béns, però en cap moment es referí a les imatges dels apòstols. Les principals beneficiades, la seva vídua, Cecília Arqué Sala, i la seva mare, Antònia Buget, no es posaren d'acord entre elles respecte al repartiment de l'herència, i tampoc es posaren d'acord amb la Junta d'Obra de Santa Maria respecte al pagament de les imatges. Fruit d'aquest desacord, les dues parts s'enemistaren, l'encàrrec de les imatges dels apòstols s'anul·là, i d'en Francesc Bover no es tornà a saber mai més res.

Passaren anys fins que totes les parts implicades en l'encàrrec de les imatges es varen posar d'acord. La Junta d'Obra restablí les relacions amb Cecília Arqué, segons expliquen, «por medio de una transacción». El més segur és que Pere Martí Arqué, marmessor de Sebastià Buget i Rovira, parent de Cecília, i amb el temps futur obrer de Santa Maria, fes d'intermediari entre ella

i la Junta d'Obra, i gràcies a això es plantejà de nou fer l'encàrrec de les imatges:

29-V-1813

«Se ha tratado sobre la disposición testamentaria del quondam Sebastian Buget, de que se hace mencion la junta de 29 de 7bre de 1802 (fol. 2) y otras consecutivas y en atención de tener uno de los SSres Obreros noticia de estar terminadas las desavenencias entre la viuda del heredero de dicho Sebastián Buget y nosotros por medio de una transacción, se ha encargado al Rdo Dr Dn Pablo Sanmartí economo para que se confiriese con el Sr Pedro Martí, albacea de dicho Buget, a fin de poner en execución la pía disposición del difunto».¹³

Dos anys més tard d'haver-se reprès les negociacions, comparegué davant la Junta d'Obra Josep Arqué i Ros, pare de Cecília Arqué, i la Junta li encarregà que parlés amb Rafael Serra, el seu cunyat, per donar-li l'encàrrec. Curiosament, Rafael Serra torna a fer-se càrrec de les imatges dels apòstols tretze anys després que Sebastià Buget li demanés per primera vegada.

Tot el procés de l'execució de les imatges està perfectament anotat en el Llibre de Resolucions. Al llarg de les diverses reunions que la Junta d'Obra convocà durant els anys 1815 i 1816, s'anaven exposant i anotant en les actes els progressos de les imatges, actes que tot just reproduïm i de les quals no cal pas interpretació ni cap tipus de comentari:

22-VI-1815

«Ha comparecido, en virtud de un recado que se le pasó para asistir á la presente junta, el Sr Joseph Arquer suegro del difunto Sebastian Buget, á quien competia como á heredero de su padre Sebastian Buget, hacer construir doze imágenes representando los doze apóstoles para collocarlos en las pilastras de la iglesia Parroquial; de cuyo assumpto se havia tratado muchas veces (como es de ver en los foleos 2, 3, 4, 14, 16 y otros) y despues de algunos reparos hechos sobre el particular, se ha encargado dicho Sr Arquer mandar hacer un modelo por un cuñado suyo escultor Rafel Serra, a fin que siendo á gusto de los SSrs Obreros, se manden hacer las doze imagenes en cumplimiento de lo dispuesto por el dicho Sebastian Buget padre difunto.»

7-VII-1815

«Ha comparecido el Sr Pedro Marti albacea del quondam Sebastian Buget, y habiendo tratado de las imagenes de los apostoles que segun

disposicion de dicho Sebastian Buget deven construirse para collocarlas en las pilastras de la Iglesia; ha dicho estávase haciendo el modelo de barro, y que aprobándose se daria mano á la obra.»

3-VIII-1815

«Ha comparecido el Sr Pedro Martí albacea del difunto Sebastian Buget, á quien se havia pasado recado para que viese la prueba que se habia hecho en la iglesia colocando dos imágenes de nueve palmos y medio en dos de las pilastras de la misma. Se le dixo que el día antes habian comparecido Rafel Serra, y otro escultor, y que en vista de la colocación de dichas imagenes no podian menos que tener dies palmos cada uno de los apostoles lo que presenciaron los Srs obreros, y otros inteligentes que a la una fueron del mismo parecer. Sobre que habiendose instado á dicho Sr Martin albacea á que se diese mano á la obra, ha dicho que su tio Joseph Arquer queria consultar el testamento para ver, si havia de ser á expensas del heredero de Buget ó del total de sus bienes y en atencion que el Sr Joseph Nirella que tiene el testamento se halla ausente y se espera regresará en pocos días, luego que llegue se consultará con el Dr Dn Lorenzo Llentiscar, y se estará á lo que resuelva dicho Sr como asi lo ha dicho el expresado Pedro Martí, albacea.»

11-VIII-1815

«En atención de haver vuelto el Sr Joseph Nirella que se dixo tenía el testamento del quondam Sebastián Buget, se ha encargado al Sr Joseph Fonrodona se acarase con el Sr Pedro Martí por ver que determinación tomava en punto de las estatuas de los apóstoles.»

21-VIII-1815

«Ha manifestado dicho Sr Fonrodona haver cumplido con el cargo que se le hizo en la ultima junta, y que el Sr Pedro Martí havia respondido que quedavan corrientes en el punto de construir las imagenes de los apóstoles, y que una vez que venían á cargo del heredero de Buget era regular hablase con su tio Joseph Arquer suegro del dicho heredero hoy difunto.

Item. En vista del modelo de barro que ha presentado Rafael Serra, escultor, representando al apóstol Sn Pedro, se ha resuelto sean las figuras de dies palmos, que es la medida que dicho Serra, con otro escultor y algunos inteligentes han juzgado necessaria para el adorno de la iglesia, y para que se de mano desde luego á la obra, se ha hecho comision á los SSrs Dn Joseph Anton Palau y Joseph Fonrodona para noticiar al albacea Pedro Martí de la resolución que acaba de tomar esta Junta de Obra, a fin que se cumpla la disposición testamentaria del difunto Sebastián Buget.»

25-VIII-1815

«Dn Joseph Anton Palau y el Sr Joseph Fonrrodona han dicho haver cumplido el encargo que se les hizo en la junta antecedente de hacer presente al Sr Joseph Arquer la resolución de los SSres obreros en lo concerniente á la medida de las imágenes que deben representar el apostolado, y que si bien dicho Arquer era de parecer fuesen más pequeñas de lo acordado, con todo sabían que el mismo escultor Rafael Serra, cuñado de dicho Arquer, que debía hacerlas junto con otro, había dicho serían de diez palmos que era lo que les correspondía.»

15-IX-1815

«El Sr Joseph Fonrrodona ha manifestado que el Sr Pedro Martí quedava encargado de su tío Joseph Arquer para el ajuste de las imágenes de los apóstoles, lo que ejecutaría luego.»

El 6 de febrer de 1816 va morir «de repent» Rafael Serra. Tenia quaranta-dos anys. En els llibres d'òbits i de funerària de la parròquia de Santa Maria, se'ns especifica que vivia al carrer de Sant Joan, on devia tenir el seu taller d'escultura. Deixava dos fills, Sebastià i Maria del Carme, de quatre i dos anys respectivament. Amb aquesta sobtada mort finalitzava la nissaga d'escultors, perquè Sebastià (anomenat així perquè la seva padrina havia estat precisament Cecília Arqué, la muller de Sebastià Buget) aprendria l'ofici de sabater, l'ofici dels Buget, segurament perquè els Buget se'l deurién afillar i es feren càrrec de l'infant a la mort del seu pare.

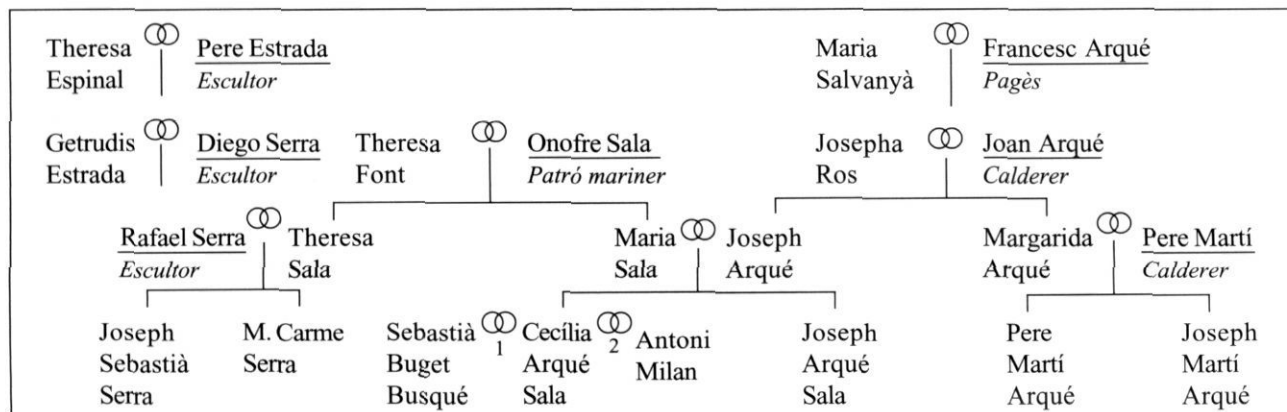
No obstant això, l'encàrrec dels apòstols no es deturà. En pocs mesos es buscà un substitut, el nom del qual desconeixem. Suposem que deuria ser una persona de l'entorn de Rafael Serra, perquè quan la Junta d'Obra va visitar el taller del nou escultor, aquest tenia les imatges de sant Pere, sant Pau i sant Joan, enllestides, i tenint en compte que des de la mort de Rafael

Serra no hi havia temps material per construir-les de nou, hem de suposar que eren fetes per ell:

17-XII-1816

«Haviendo el Sr Pedro Martí y Arquer pasado recado á los Srs Obreros para que se sirviessen hir a la casa del Sr que esta encargado de hacer los 12 apóstoles que el Sr Sebastián Buget en su último testamento dispuso se construyessen por esta parroquial iglesia respeto de que el citado escultor tenía S. Pedro, S. Pablo y S. Juan concluidos, que mirassen si eran de su agrado, y haviéndose los Sres Obreros Dn Joseph Anton Palau, Jayme Ferrer, Joseph Fontrodona, el infrascrito [Salvador Janer] junto con el Dr Jayme Serra Pbro, por hallarse en Barcelona el Sr Rector, conferidos juntos á la casa del referido maestro, y visto los expresados 3 apóstoles les apareció que estaban bien, y que podía continuar los demás».¹⁴

L'abril de l'any 1818 Cecília Arqué es casà en segones núpcies amb Anton Milán Martínez, alferes de vaixell i capità del port de Mataró. Però el matrimoni amb Cecília es va convertir en un focus de discòrdia que afectà, de rebot, la construcció dels apòstols. Cecília, en casar-se, trencava una de les condicions que Sebastià Buget estipulava en el seu testament pel qual esdevenia hereva, en concret la que deia «però si la dita muller en lo dia del meu obit no viurà, o viurà y hereva no serà perquè no voldrà, o no podrà, [...] o bé convolarà a segones nupcias, en dits casos, y cadaun de ells a dita muller mia substituesch».¹⁵ S'originaren llavors desavinences amb Antònia Buget, l'antiga sogra, que, com a beneficiària de la nova situació, volia distribuir de nou l'herència del seu fill Sebastià. En concret, en un requeriment que Antònia Buget interposà a Cecília Buget i al seu nou marit, Anton Milán, el 26 de novembre de 1818, davant del notari Desideri Torras i Golorons, es fa menció dels apòstols que s'estaven construint, i s'especifica l'estat del pagament de les imatges:

Genealogia de Cecília Arqué i Sala.

Museu Arxiu de Santa Maria. Llibres Sagramentals.

«En atención de que el dicho Don Sebastian Bujet mayor de días en su ultimo testamento mandó que se construyesen doce apóstoles de madera, y que pintados se colocasen en las columnas de la parroquial iglesia de esta ciudad, que este legado viene á cargo de la herencia de dicho Don Sebastián menor, por haber sido mejorado por el padre en el tercio, y remanente del quinto, que en el día se estan trabajando, y que si bien hay algunas partidas entregadas, á cuenta de lo que importarán faltará á pagarse todavía el cumplimiento de su importe, deban las expresadas Sras Antonia, y Cecilia pagar por partes iguales en oportuno tiempo todo lo que faltará hasta cumplimentar dicho importe. Todo lo que cadauna por su interés promete atender, y cumplir sin dilación, ni escusa alguna con el acostumbrado salario de procurador, restitución y enmienda de daños, y costas, obligando a dicho cumplimiento todos sus respective bienes muebles, y sitios presentes, y futuros con todas renunciaciones de derecho, y hecho necesarias, y con juramento largamente».¹⁶

La construcció de les imatges dels apòstols devia anar més lenta del que esperava la Junta d'Obra, perquè en la reunió del 12 de juliol de 1826 es torna a plantejar el tema, i decideixen moure's per contactar amb els hereus i marmessors, i agilitar el lliurament de les imatges. El resultat, però, fou que, reunides totes les parts el dia 5 d'agost de 1828, no arribaren a una entesa, perquè tant Cecília Arqué com Antònia Bujet volien que la Junta d'Obra s'impliqués a l'hora de pagar els costos de les imatges, i aquesta es negà, com ho féu ja fa anys, per falta de recursos:

«En atención de tener presente los dichos Señores Obreros la manda hecha por Don Sebastián Buget, comerciante, residente en la Ciudad de la Habana, en América, en su último testamento que antes de su fallecimiento otorgó en poder de Don Cayetano Ponton, notario de dicha Ciudad de la Habana.

Interior de la nau de la basílica de Santa Maria, l'any 1924. No hi ha col·locades les imatges dels apòstols.

MASMM. Arxiu d'Imatges.

Y deseando llevar alcabo la mencionada manda, y colocar en su seguida en esta parroquial iglesia los doce apóstoles que menciona la dicha manda, después de varias instancias hechas por los Sres Obreros a los albaceas testamentarios, y a la hereva del mencionado Dn Sebastián Buget; que lo son Dn Pedro Martí y Arqué, comerciante de esta Ciudad, Cecilia Milán Bujet y Arqué, viuda del heredero Dn Antonio Bujet, y consorte en el día de Dn Antonio Milán, capitán del puerto de esta Ciudad, y Antonia Bujet y Busqué viuda del mencionado testador, los que llamó esta Junta en otra que fue en el día 19 del pasado julio, instándoles, y pidiéndoles formalmente la entrega de los mencionados doce apóstoles en el modo que prescribe el mencionado Dn Sebastián Bujet en su testamento; y habiendo comparecido en junta el mencionado Dn Pedro Martí, único albacea, y el dicho Dn Antonio Milán, en representación de dichas Cecilia Milán, su muger, y Antonia Bujet, viuda del testador, y oída por estos la mencionada instancia de los obreros, con fríbolos y pocos fundados motivos á que no puede aderir la obra, por no poder esta ser grabada en ningun gasto; por venir todos á cargo de ellos, ó

Imatges dels apòstols en la nau de la basílica restaurada. Missa de les Santes, 27 de juliol de 1928.
Fotografia Santi Carreras. MASMM. Arxiu d'Imatges.

sus representantes, se han resistido formalmente a la entrega de los mencionados doce apostoles, con significaciones de un pleyto; como la Obra no tiene facultades ni fondos para emprender un litigio, ha pensado y resuelto que conste de aquella resistencia, protestando a los referidos de todos daños y costas, y también de la morosidad que de ellos se experimenta en la entrega de dicho objeto; y para que se vea que la Obra no ha omitido pasos, ni diligencias, para el cumplimiento de dicha manda, cuyo derecho reserva para sí, y sus sucesores, sin poder alegar jamás prescripcion alguna para la demanda».¹⁷

Tot i la negativa dels hereus de Sebastià Buget a donar les imatges, el fet és que la necessitat d'acabar amb el problema i complir les últimes voluntats del difunt els feren canviar de parer. Cecília i Antònia arribaren a un acord entre elles, i feren cridar mossèn Gil Estebe, habitant de Barcelona, perquè comunicés a la Junta d'Obra de Santa Maria la voluntat d'arribar a un acord definitiu:

6-VIII-1835

«A fin de tratar sobre la construcción y proyectada colocación de la imágenes de los santos apóstoles en las doce columnas existentes

en la iglesia parroquial de la presente Ciudad, en virtud de lo dispuesto por D. Sebastian Boget en su testamento, el Rndo Dr D. Gil Estebe Pbro, el qual manifestó:

Que en atención á hallarse encargado del heredero del mencionado Boget para el arreglo de la sobrecitada construcción, se presentaba para hacer en nombre de este el ofrecimiento de doscientas libras, moneda catalana, para el adorno y colocación de las referidas imágenes, que al presente se hallan ya construidas. A lo que constataron los Señores Obreros que quedaban conformes y satisfechos».¹⁸

Es reuniren tots en presència d'Antoni Simon, notari de Mataró, el 7 d'agost de 1835, i a l'acta notarial, que reproduïm íntegra en l'apèndix documental, després d'un resum de tot el que havia passat fins llavors, s'especifiquen les condicions del pacte entre la Junta d'Obra i els marmessors de Sebastià Buget. El pacte va consistir, d'una manera molt resumida, en el fet que la Junta d'Obra de Santa Maria es comprometia a pintar les imatges i col·locar-les al seu respectiu lloc a canvi de dues-centes lliures en moneda catalana, a pagar a parts iguals entre Cecília Arqué i Antònia Buget. Les cent lliures de Cecília es donaren el mateix dia de

L'altar de la Mercè
i les imatges dels apòstols sant Joan
i sant Jaume el Menor (c. 1930).

MASMM. Arxiu d'Imatges.

Per fi, i després de trenta-quatre anys de pactes i negociacions, les imatges dels apòstols que Sebastià Buget i Rovira manà que es fessin en el seu testament, es col·locaren en les pilastres de la nau central de Santa Maria de Mataró.

* * *

Resumint, les imatges dels dotze apòstols eren de fusta, pintades o carnades, de deu pams d'alçada aproximadament, és a dir, 195 cm, que anaven col·locades sobre una cartel·la o peana artísticament decorada, subjecta a la base de les pilastres de la nau central de Santa Maria. A la base de cada imatge, hi havia gravat el nom de l'apòstol en qüestió. Els més pròxims al presbiteri eren sant Pau i sant Pere, seguits per sant Jaume el Major i sant Andreu, sant Tomàs i sant Joan, sant Felip i sant

Jaume el Menor, sant Maties i sant Bartomeu i, per últim, adossats a l'arc que sosté el cor, i sobre les piques de l'aigua beneïda, hi havia sant Mateu i sant Simó.

Ubicar els apòstols en les columnes o pilastres de les esglésies no era pas un fet inusual, ni aïllat. Era un costum estès sobretot en les grans catedrals i esglésies del nord d'Europa des de l'època del gòtic. Posem només com a exemples la catedral de Colònia o les esglésies de Sant Benigne de Dijon o la de Sant Rombout de Malinas, la fotografia de la qual reproduïm, perquè les imatges dels apòstols, formalment, són semblants a les de l'església de Santa Maria de Mataró.

La col·locació de les imatges en les columnes de les esglésies té un fonament bíblic, més concretament en unes paraules que l'apòstol sant Pau escriu a la Carta als Gàlates, referint-se als seus companys com a columnes: «Déu mateix, que amb el seu poder va fer de Pere l'apòstol dels circumcisos, va fer també de mi l'apòstol dels pagans. Per això, Jaume, Cefes i Joan, considerats com a columnes, van reconèixer la gràcia que Déu

la firma, i les cent lliures d'Antònia, les pagaren els tutors o curadors dels fills d'Antoni Renter, que, mitjançant una sèrie de pactes amb Antònia, eren els actuals posseïdors d'una casa al carrer de Sant Antoni, que havia format part del patrimoni de Sebastià Buget i que, amb l'herència, passà a nom d'Antònia Busqué.

El pacte quedà corroborat en la reunió que la Junta d'Obra convocà el mateix dia 7 d'agost per lliurar els diners:

«Comparecieron los Señores Don Don Gil Estebe Pbro, Don Antonio y Doña Cecilia Milán, consortes, y Doña Carmen Ranter, viuda de Don Antonio Ranter, Don Antonio Artigas y Don José Ranter, albaceas de dicho Don Antonio Ranter, quienes entregaron la ofrecida cantidad de doscientas libras catalanas para el cumplimiento de las cosas enunciadas en la anterior sesión, mediante carta de pago en el mismo acto firmada por los citados S.S. Obreros ante el Dto Don Antonio Simón, Escelentísimo de esta Ciudad, que también comparecio al efecto, con los testigos instrumentales de la misma».¹⁹

Interior de la basílica de Santa Maria. S'hi observen les imatges dels apòstols.
Postal Gráfica Fides (c. 1930). MASMM. Arxiu d'Imatges.

m'ha concedit i en senyal de comunió ens donaren la mà, a Bernabé i a mi, perquè nosaltres anéssim als pagans, i ells als circumcisos». (Ga 2,8-9)

* * *

Després de tants esforços, semblava que aquelles imatges restarien col·locades per sempre més en el seu lloc, però no va ser així. L'any 1900, en l'avantprojecte de les reformes que s'havien d'efectuar a Santa Maria de Mataró, redactat pels arquitectes August Forby Carreras, Eduard Mercader i Emili Cabañes, consta la retirada de les imatges, per motius estètics. L'informe dels esmentats arquitectes diu textualment:

«Siendo necesario retirar las imágenes de los apóstoles que hay en las pilastras por el mal gusto de sus formas, se pregunta. a) Si sería mejor bajo todos conceptos dejar de sustituirlas por otras, quitando las peanas ó cartelas de las mismas. b) En el supuesto que sea preferible sustituir aquellas imágenes que suprimirlas del todo ¿Convendría que las nuevas fueran de mármol ó atendiendo su objeto y la forma del templo sería mas estético y piadoso labrarlas en madera y pintarlas? [...] Entrará en este estudio [...] así mismo la desaparición de las estatuas de exótico emplazamiento y limitado campo de fondo que en lugar de disimular, acentúan en alto grado la falta de proporcion entre el hueco y el macizo de las capillas».²⁰

La retirada de les imatges fou polèmica de bon principi. Si bé era cert que la qualitat artística de les imatges era qüestionable, deixant de banda que havia estat una donació piadosa, la feligresia arribà a sentir estimació per elles, i sorgiren veus de disconformitat entre els mataronins. El *Diario de Mataró y la Comarca* va recollir en la seva secció de cròniques l'evolució dels esdeveniments, així com alguna d'aquestes queixes per part de la població.

8-VII-1902

«Continuando las obras de reforma que, desde hace algunos años, se vienen llevando á cabo en la iglesia parroquial de Santa Maria, ayer fueron retiradas las imágenes de los doce Apóstoles que había en la nave central, entre las capillas, habiéndose hecho desaparecer también, las repisas en que dichas imágenes descansaban. Estas fueron construidas á principios del siglo pasado y colocadas en dicha iglesia durante el primer tercio del mismo siglo.»

23-VII-1902

«Un respetable compatriota y amigo nuestro, nos escribe en representación de algunos de otros mataroneses, pidiendo reclamemos contra la desaparición de las imágenes de los Santos Apóstoles que se hallaban colocadas alrededor de la nave de la parroquial iglesia de Santa Maria. A juicio de los aludidos señores, lo que animaba

Imatges dels apòstols a l'interior de l'església de Sant Rombout de Malinas (Alemanya).

Extret d'*Arquitectura de la Edad Media*, d'Ulrike Laule. Ed. Feierabend (Berlín 2004).

nuestra opinión el temor de que atribuyera á descortesía el que no atendiéramos á su comedido ruego, que sentimos vivamente no poder cumplimentar por la diferencia radical de opiniones que dejamos expuestas».²¹

En el moment de retirar-les, les cartel·les de les imatges van ser destruïdes. Les imatges dels apòstols, però, varen ser emmagatzemades fins a l'any 1926, quan el rector Josep Samsó i Elies va iniciar la restauració de l'església.

Segurament, pel bon record que una part de feligresos deurien tenir de les imatges, es va prendre la decisió de retornar-les al seu emplaçament original. Això sí, amb algunes modificacions. Les imatges es varen policromar imitant marbre, per considerar que els colors originals no eren adequats. I es feren unes noves cartel·les amb formes abarrocaes, menys voluminoses. Del projecte de restauració de les imatges, la revista *Pensament Marià* deia:

y distinguía tan hermoso templo eran las mentadas esculturas de tamaño más que el natural; sin los Santos Apóstoles resulta desanimado, frío y sin carácter.

Sentimos vivamente no poder complacer á nuestro apreciable compatriota prohibiendo su reclamación, pues aunque respetamos su parecer, nosotros entendemos que la nave de Santa Maria ha ganado mucho en grandeza y suntuosidad con la desaparición de unas imágenes que afeaban la perspectiva y por su insignificante valor artístico no honraban ciertamente el buen gusto y el rigorosismo estético de los que autorizaron su colocación.

Tal vez seamos nosotros quienes estemos equivocados y tenga razón nuestro comunicante, pero nos ha puesto en el caso de manifestar

«Per a arrodonir més aquesta idea del conjunt, podem imaginar-nos les imatges de gran talla dels dotze apòstols, ocupant el seu lloc primitiu en quiscuna de les columnes del temple, sostingudes per adequades peanyes que s'adiguin a la sumptuositat del superb conjunt. La restauració d'aquestes imatges ha estat encarregada a un reputat artista barceloní».²²

Les imatges dels apòstols van restar en el seu emplaçament només deu anys. Foren retirades i destruïdes, com la major part de les imatges i retaules de la basílica, a partir dels fets revolucionaris de 1936.

Xavier Alarcón i Campdepadrós

NOTES

1.- Arxiu Comarcal de Mataró (=ACM). Documentació notarial. Anton Simon. Any 1835, p. 205 i successives.

2.- Museu Arxiu de Santa Maria (=MASMM). Administració de les Santes. Llibre de Caixa.

3.- ACM. Documentació notarial. Notari Anton Simon. Any 1835, pp. 205 i successives.

4.- MASMM. Arxiu de la Junta d'Obra. Llibre de Resolucions.

5.- MARIÀ RIBAS I BERTRAN, «El retaule Major del temple parroquial de Santa Maria de Mataró», *Miscel·lània Puig i Cadafalch*, I (Barcelona 1947-1951), pp. 365-371.

6.- MASMM. Arxiu de la Junta d'Obra. Llibre de Resolucions.

7.- *Diccionari Ràfols d'artistes catalans*.

8.- MASMM. Arxiu de la Junta d'Obra. Llibre de Resolucions.

9.- MASMM. Arxiu de la Junta d'Obra. Llibre de Resolucions.

10.- CLAUDIO VILA PALÀ, Sch. P. *Las Escuelas Pias de Mataró. Su historial pedagógico* (Salamanca 1972).

11.- MASMM. Arxiu de la Junta d'Obra. Llibre de Resolucions.

12.- ACM. Documentació notarial. Desideri Torras i Golorons, notari. Testaments. Any 1807, pp. 245 i successives.

13.- MASMM. Arxiu de la Junta d'Obra. Llibre de Resolucions.

14.- MASMM. Arxiu de la Junta d'Obra. Llibre de Resolucions.

15.- ACM. Documentació notarial. Desideri Torras i Golorons, notari. Testaments. Any 1807, pp. 245 i successives.

16.- ACM. Documentació notarial. Desideri Torras i Golorons, notari. Any 1818, pp. 345 i successives.

17.- MASMM. Arxiu de la Junta d'Obra. Llibre de Resolucions.

18.- MASMM. Arxiu de la Junta d'Obra. Llibre de Resolucions.

19.- MASMM. Arxiu de la Junta d'Obra. Llibre de Resolucions.

20.- MASMM. Arxiu de la Junta d'Obra.

21.- *Diario de Mataró y la Comarca*, 8 de juliol de 1902.

22.- *Pensament Marià*, 27 d'abril de 1926, núm. 861.

– ANNEX DOCUMENTAL –

ACM. Documentació Notarial. Antoni Simon, notari. Any 1835, pp. 205 i successives.

(Referència facilitada per Joaquim Aguilar i Vallès).

«En la Ciudad de Mataró obispado de Barcelona a los siete días del mes de agosto, del año mil ocho cientos treinta y cinco.

Los infrascritos Obreros de la Parroquial Iglesia de Santa María de esta Ciudad de Mataró: En atención a que Sebastián Buget y Robira, residente en el día de su fallecimiento en la Ciudad de la Habana, con su último testamento que ordenó ante Don Cayetano Pontón, Excelentísimo de la misma, en veinte y nueve de abril mil ochocientos y uno, entre otras de sus disposiciones mandó que se construyeran doce apóstoles de madera, y que pintados se colocasen en las columnas de la citada Parroquial Iglesia de esta Ciudad: cuyo encargo cometió a su hijo Sebastian Buget

y Busqué; Atendiendo así mismo que, habiendo fallecido el memorado Sebastian Buget, menor, sin dar cumplimiento á la voluntad de su padre, e instituido por su heredera a Doña Cecilia Buget y Arqué, su consorte, y para el caso que tuvo lugar de convolar esta a segundas nupcias por haber celebrado matrimonio con Don Anton Milán, Capitán del puerto de esta Ciudad, Substituíéndole en cuanto á la mitad a Antonia Buget y Busqué su madre, y según parece del testamento que entregó cerrado á Don Desiderio Torras y Golorons, Excelentísimo Público de esta dicha, en once de noviembre de mil ochocientos y siete, y seguido su obito fué abierto y publicado en diez y ocho de diciembre del propio año; acordóse las dos coherederas en otro de los pactos de la escritura de convenio entre ellas, celebrado por ante el mismo Excelentísimo Torras, en veinte y seis noviembre mil ochocientos diez y ocho, que el coste de la construcción de los referidos doce apóstoles, y todo lo demás concerniente a su colocación

y pinturas, debíase pagarse por iguales partes: Atendiendo tambien que las referidas Doña Cecilia y Antonia Buget hicieron efectivamente construir aquellos, faltando tan solo pintarlos, y colocarlos en el lugar destinado: Atendiendo que nosotros dichos otorgantes en el citado nombre de Obreros habíamos instado varias veces que se llevase á debido efecto el referido legado, para lo cual nos ha sido indispensable dirigirnos contra los infrascritos curadores de los menores, hijos y herederos de Antonio Renter, como a poseedores de una casa de un cuerpo con su huerto, o salida, tras ella y contiguo, sita en la presente Ciudad y calle llamada de San Antonio, única finca de que se componían los bienes de la predicha Antonia Buget y Busqué, y contra la respectiva Doña Cecilia Milán y Arqué. Y deseando unos y otros que se cumpliese la citada manda o legado, y evitar el requerimiento del pleyto o instancia que íbamos á promover para obligarles a ello, unos ofrecieron que, si nos encargábamos de la colocación y pintura de dichos apóstoles nos entregarían la cantidad de doscientas libras, moneda catalana en recompensa de los gastos nos acarrearían las espresadas cosas, mediante que les cediéremos el derecho que si nosotros en la citada representación competía a fin de poderlas recobrar de quien hubiese lugar menos de los otorgantes, á cuyo ofrecimiento hemos acudido, al objeto de que quedase enteramente cumplimentada la voluntad de dicho testador: Por tanto, espontáneamente confirmamos, y en verdad reconocemos, a dicha Doña Cecilia Milán y Arqué, y á Maria del Carme Renter, viuda de Don Antonio Renter, piloto de la matricula de esta Ciudad, á José Renter y Antonio Artigas, vecinos de la misma, en la citada calidad de tutores, y en su caso y lugar curadores de la persona y bienes de los menores hijos y herederos de dicho Don Antonio Renter, nombrados tales con su ultimo testamento, que otorgó ante el Excelentísimo al primer día del mes de agosto del año mil ochocientos veinte y nueve, a la otorgación de esta presentes: que nos queda hecha formal y verdadera entrega de las referidas doce imágenes de los apóstoles, y a más hemos recibido en el modo que bajo se espresará las indicadas doscientas libras, moneda catalana, que nos ofrecieron en total recompensa de los gastos de pintar, y en segundo colocar dichas imágenes en las espresadas columnas de esta parroquia, como todo prometemos verificado puntualmente. El modo de la entrega y paga respective de las espresadas cosas es por lo que unirá a las predichas imágenes de los doce

apóstoles, tenerlas recibidas a nuestras voluntades antes de la otorgacion de la presente, y en cuanto á las referidas doscientas libras, á saber, cien libras que nos satisfacen en este acto la mencionada Doña Cecilia Milán, y las restantes cien libras, los predichos tutores y curadores de los hijos menores de Don Antonio Renter, todas en dinero metálico, de contado realmente y de hecho a presencia del Excelentísimo y testigos infrascritos: Por lo que con renuncia en la parte conveniente á las escepciones de la cosa no entregada, habida, recibida y demás de nuestro favor, no solo otorgamos de todo la oportuna carta de pago, si también relevamos a los dichos solventes, a sus sucesores y demás personas que fueran menester de la esplicada obligación de pintar y colocar las referidas imágenes de los apóstoles, y de todo cuanto pudiese venir a su cargo en fuerza del predicho legado hecho a la predicha Parroquial Iglesia por el mencionado Sebastián Buget con el calendado su testamento, quedando impuesto en ambas partes silencio perpetuo, con pacto firmísimo de no pedir cosa alguna más acerca lo espresado. Y sin empero coaccion alguna nuestra, ni obligación de nuestros bienes, ni los de dicha Obra que representamos, cedemos a los solventes en los predichos nombres, todos nuestros derechos y acciones, o sean los de la mencionada Obra en virtud de los cuales, puedan solicitar y cobrar de quien corresponda, la espresada partida a nosotros pagada, y otramante usar de ellos, así en juicio como fuera de este segun mejor les conviniese, a cuyo fin les constituimos procuradores nuestros como en cosa propia, prometiendo tener y que nuestros sucesores en dicho encargo tendrán las referidas cosas por firmes y válidas, sin revocarlas en tiempo, ni por motivo alguno bajo obligacion de todos los bienes y derechos de dicha Obra, no empero de los nuestros por tratar negocio ageno, presentes y futuros con las renunciaciones necesarias. En cuyo testimonio así lo otorgamos y firmamos (conocidos del infrascrito Excelentísimo) siendo testigos el Doctor Don Gil Esteve, presbítero, vecino de esta Ciudad de Barcelona, y Ramon Fábregas, precitante de notario, que lo es de la presente.

Mariano Sanabre
Joaquín Maria Campllonch, regidor procurador
Pedro Martí y Arqué, obrero

Magín Isart, obrero secretario
Ante mí Antonio Simón, Excelentísimo.»